

Roll No. :

Total No. of Questions : 12]

[Total No. of Printed Pages : 3

APF-2036

M.A. (Final) Examination, 2022

SANSKRIT

Paper - VII (C)

(वर्ग 'स' न्याय और वैशेषिक दर्शन)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

खण्ड-अ

(अंक : 2 × 10 = 20)

नोट :- सभी दस प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 50 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 2 अंक का है।

खण्ड-ब

(अंक : 8 × 5 = 40)

नोट :- सात में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 200 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 8 अंक का है।

खण्ड-स

(अंक : 20 × 2 = 40)

नोट :- चार में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 500 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 20 अंक का है।

खण्ड-अ

1. सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः। प्रत्येक प्रश्नस्य उत्तरं शब्दपञ्चाशताधिकं (50 शब्देषु) न भवेत्—

(i) न्यायसूत्रानुसारेण कतिपदार्थाः सन्ति नामोल्लेखनं च कुरुत।

(ii) न्यायसूत्रानुसारेण प्रत्यक्ष प्रमाणः कः ?

BR-334

(1)

APF-2036 P.T.O.

- (iii) वैशेषिकदर्शनानुसारेण धर्मः कः ?
- (iv) वैशेषिकदर्शनानुसारेण द्रव्यस्य किं लक्षणम् ?
- (v) न्यायसिद्धान्तमुक्तावल्यानुसारेण अनुमानस्य लक्षणं लिखतु।
- (vi) समवायस्य लक्षणं लिखतु।
- (vii) अभावं कतिविधः ?
- (viii) इन्द्रियार्थसन्निकर्षः कतिविधः नामानि लिखत।
- (ix) कः शब्दः ? कश्च तस्य इन्द्रियः ?
- (x) पदस्य लक्षणं किम् ? नामोल्लेखपूर्वकं तस्य भेदानपि लिखत।

खण्ड-ब

नोट :- प्रत्येकस्य प्रश्नस्य उत्तरं शब्दशतकद्वयाधिकं (200 शब्देषु) न भवेत्।

2. न्यायसूत्रानुसारेण कतिविधाः हेत्वाभासाः ? नामोल्लेखपूर्वकं सोदाहरणं स्पष्टयत्।
3. अथ तत्पूर्वकं त्रिविधमनुमानं पूर्ववच्छेषवत् सामान्यतो दृष्टं च—इति सूत्रं स्पष्टयत्।
4. प्रशस्तपादभाष्यानुसारेण अधर्मनिरूपणम्। अधर्मसाधानानि अपि स्पष्टयत्।
5. न्यायसिद्धान्तमुक्तावल्यानुसारेण कारणस्य लक्षणं कृत्वा तस्य भेदानां लक्षणानि सोदाहरणानि स्पष्टयत्।
6. परभिन्ना च या जातिः सैवाऽपरतयोच्यते।
द्रव्यत्वादिक जातिस्तु परापरतयोच्यते ॥
अस्यां कारिकायां संस्कृतव्याख्यां कुरुत।
7. सिद्धान्तस्य लक्षणं कृत्वा तस्य भेदान् सविस्तरं स्पष्टयत्।
8. प्रशस्तभाष्यानुसारेण पृथिवी निरूपणं कुरुत।

खण्ड-स

नोट :- निम्नाङ्कितेषु चतुर्षु प्रश्नेषु प्रश्नद्वयं करणीयम्। प्रत्येक प्रश्नस्य उत्तरं शब्दपञ्चाशताधिकं

(500 शब्देषु) न भवेत्—

अधोलिखितानां सप्रसङ्गं व्याख्याः कार्या—

9. पदज्ञानं तु करणं द्वारं तत्र पदार्थ धीः।

शाब्दबोधः फलं तत्र शक्तिधीः सहकारिणी ॥

10. अनुमायां ज्ञायमानं लिङ्गं तु करणं न हि।

अनागतादिलिङ्गेन न स्यादनुमितिस्तदा ॥

11. कर्मधारयस्थले तु नीलोत्पलमित्यादावभेदसम्बन्धेन नीलपदार्थउत्पलपदार्थे प्रकारः तत्र च न लक्षणा। अतएव

निषादस्थपतिं याजयोदित्यत्र न तत्पुरुषो लक्षणापत्रे, किन्तु कर्मधारयोल्लक्षणाभवात्। न च निषादस्य सङ्करजातिविशेषस्य वेदानधिकाराधाजनासम्भव इति वाच्यं निषादस्य विधा प्रयुक्तेस्तत् एव कल्पनात्।

12. अनुमायां ज्ञायमानं लिङ्गं तु करणं न हि।

अनागतादिलिङ्गेन न स्यादनुमितिस्तदा ॥